

УДК 796.011:37.011.31

**ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ****Олена ОСТАПОВА, Володимир ЛЕВКІВ, Олег ГРИНІВ***Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка,
Львівський державний університет фізичної культури*

Анотація. Інтенсифікація виробництва та зміна функціональних обов'язків фахівців посилюють вимоги до якості підготовки студентів у вищих навчальних закладах. Мета дослідження: визначити пріоритети в організації фізичного виховання майбутніх учителів трудового навчання. Методи дослідження: аналіз наукової та методичної літератури, теоретичні методи пізнання. Виявлено пріоритетність індивідуально-особистісного підходу в організації фізичного виховання студентів, формування у них професійно важливих умінь та навичок, розвитку професійно важливих фізичних, психічних і волевих якостей.

Ключові слова: фізичне виховання, студенти, майбутні учителі трудового навчання, індивідуально-особистісний підхід.

**К ПРОБЛЕМЕ ОРГАНИЗАЦИИ
ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ
БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ****Олена ОСТАПА, Владимир ЛЕВКИВ,
Олег ГРЫНИВ***Полтавский национальный педагогический
университет имени В.Г.Короленко,
Львовский государственный университет
физической культуры*

Аннотация. Интенсификация производства и изменение функциональных обязанностей специалистов усиливают требования к качеству подготовки студентов в высших учебных заведениях. Цель исследования: определить приоритеты в организации физического воспитания будущих учителей труда. Методы исследования: анализ научно-методической литературы, теоретические методы познания. Обнаружена приоритетность индивидуально-личностного подхода в организации физического воспитания студентов, формирования у них профессионально важных умений и навыков, развития профессионально важных физических, психических и волевых качеств.

Ключевые слова: физическое воспитание, студенты, будущие учителя труда, индивидуально-личностный подход.

**TO THE PROBLEM
OF PHYSICAL EDUCATION
OF FUTURE TEACHERS
OF LABOUR STUDIES****Olena OSTAPOVA, Volodymyr LEVKIV,
Oleg HRYNIV***Poltava National Pedagogical University
named after V.G. Korolenko,
Lviv State University of Physical Culture*

Annotation. Intensification of production and change of functional duties of specialists strengthen requirements to quality of preparation of students in higher educational establishments. Research purpose: to define priorities in organization of physical education of future teachers of labour studies. Research methods: analysis of scientifically-methodical literature, theoretical methods of cognition. Priority of individually-personality approach is deduced in organization of physical education of students, forming for them professionally important abilities and skills, development professionally of important physical, psychical and volitional internalss.

Key words: physical education, students, future teachers of labour studies, individually-personality approach.

Актуальність теми. У зв'язку з інтенсифікацією виробництва та зміною функціональних обов'язків фахівців, посилюються вимоги до якості підготовки студентів у вищих навчальних закладах. Л.Пилипей зазначає, що сучасна система підготовки спеціалістів у вишах характеризується збільшенням кількості отримуваної інформації, психічною насиченістю навчальних занять і заліково-екзаменаційних сесій, високими вимогами до якості знань, недостатнім обсягом рухової активності і, як наслідок, недостатнім рівнем фізичної підготовленості, стану здоров'я, професійної трудової діяльності спеціалістів різного профілю [13].

На думку фахівців [15], система фізичного виховання студентів, що склалася в державі, не забезпечує професійну готовність випускників до виробничої діяльності та подальшого життя й потребує постійного вдосконалення. Наявні програми обмежуються загальними реко

ментаціями без конкретних моделей режимів розвитку загальних і спеціальних професійних якостей. Як наслідок, понад 50% студентів мають низький рівень кондиційної фізичної підготовки, а більше ніж половина випускників вищих навчальних закладів фізично неспроможні якісно працювати з тією ефективністю, якої вимагає сучасне виробництво. Тому виникає необхідність у профілюванні фізичного виховання з урахуванням вимог обраної професії.

На думку науковців [13], удосконалення національної системи фізичного виховання у вищих навчальних закладах можливе за умови реорганізації нормативно-командного підходу у викладанні фізичного виховання та впровадження новітніх підходів до організації навчально-виховного процесу, які вписуються в парадигму гуманізації системи вищої освіти.

Упродовж двох десятиліть науковці вивчали різні сторони організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах, акцентуючи увагу на стан і шляхи зміцнення здоров'я студентів (Г.К. Зайцев, 1998), параметри їх фізичного розвитку, рухової активності, фізичної і функціональної підготовленості (В. Тімошкін, 1993; І. Боднар, 2000; Н. Верушкін, 1996; М. Зайнетдінов, 1993; С. Гудима, 1991; Е. Астраханцев, 1991), формування в них позитивної мотивації до занять фізичними вправами (В. Приходько, 1992; Л. Додонової, 1992; В. Соколов, 1991; А. Тараненко, 1992), а також фізкультурних знань та рухових умінь і навичок з різних видів спорту (Л. Лубишева, 1992; В. Вучева, 1998; Л. Граф, 1993; В. Єрмаков, 1996).

Зазначені сторони фізичного виховання студентів досліджувалися також крізь призму професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх фахівців різних галузей знань, зокрема студентів педагогічних вишів до роботи в загальноосвітній школі (М. Віленський, Р. Сафін, 1989; М. Третьяков, В. Леонова, 1996; О. Мнухіна, 2003), студентів архітектурно-будівельного профілю (В. Жидких, 2000; Л. Колокатова, 2002), студентів фінансово-економічних напрямів (Н. Тонков, 1998; С. Остроушко, 1999; Н. Завидівська, 2002; Н. Фалькова, 2002; В. Шрам, А. Моисеева, 2008), студентів редакторської спеціальності (Г. Лапшина, 1991), студентів машинобудівних спеціальностей (Р. Раєвський, В. Філінков, 2003), студентів-стоматологів (А. Дяченко, 1997), майбутніх фахівців з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (І. Овчарук, 2008), майбутніх фахівців податкової міліції (Ю. Сергієнко, 2005), майбутніх фахівців енергетичного комплексу (С. Халайджи, 2006), майбутніх інженерів (Н. Альошев, 2007), майбутніх юристів (В. Чергінець, 2004).

Водночас, дослідження вимог до фізичної підготовленості майбутніх учителів трудового навчання не були предметом окремих досліджень. У зв'язку з цим, додаткового дослідження потребує систематизація професійно важливих знань і вмінь, фізичних і психофізіологічних якостей майбутніх учителів трудового навчання, визначення ефективності застосування засобів фізичного виховання для формування цих складових фізичної підготовленості майбутніх учителів трудового навчання під час різних організаційних формах вищого навчального закладу. Усе сказане вище підтверджує актуальність вибраної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано згідно з темою 3.3 Зведеного плану НДР в галузі фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. «Сучасні тенденції підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів».

Завдання дослідження: 1. Здійснити теоретичний аналіз результатів досліджень з проблеми організації фізичного виховання студентів у вищих навчальних закладах. 2. Визначити пріоритети в організації фізичного виховання майбутніх учителів трудового навчання.

Для вирішення поставлених завдань застосовувалися такі методи: аналіз наукової та методичної літератури, теоретичні методи пізнання (аналізу і синтезу, індукції і дедукції).

Результати дослідження. Результати дисертаційних досліджень вказують на можливість оптимізувати різні сторони навчально-виховного процесу студентів.

Досить поширеним серед науковців є підхід до організації фізичного виховання студентів, спрямований на збереження їх здоров'я. Як приклад можна навести дослідження Г. Зайцева. У своїй докторській дисертації він розглядає здоров'я як системоформувальний педагогічний компонент. Науковець розробив нові методики валеологічних досліджень, що дозволяють вивчати стан здоров'я і його окремі компоненти на індивідуальному структурному рівні [10].

Багато уваги науковці приділяли вивченню параметрів фізичного розвитку, рухової активності, фізичної і функціональної підготовленості студентів. М. Зайнетдінов комплексно

вивчав зазначені параметри і систематизував таблиці для оцінювання динаміки фізичного розвитку студентів. Також науковець розробив індивідуальні програми розвитку фізичних якостей, які можна застосовувати не лише на заняттях фізичного виховання, але й під час самостійних занять. [9].

Н. Верушкін для оцінювання зміни рухових показників студентів обґрунтував метод прогностичного тестування. Крім того, автор розробив методичні прийоми для вибіркового розвитку у студентів рухових якостей, які за результатами тестування визначені як такі, що відстають [3]. В.Тімошкін обґрунтував метод комп'ютерної експертизи рухової активності і фізичного стану. Розроблені ним методичні рекомендації спрямовані на вдосконалення рухової активності студенток із урахуванням їх індивідуального фізичного стану, фізкультурної і сумарної рухової активності [18].

Диференційованого розвитку фізичних якостей стосується дослідження І. Боднар. На її думку, під час організації фізичного виховання студентів більшу увагу слід звертати на фізичні якості, що недостатньо розвинені в них [2]. Водночас, С. Гудима, вивчаючи проблему пріоритетності розвитку фізичних якостей, обґрунтовує доцільність переважного розвитку витривалості як основної фізичної якості, що забезпечує підвищення функціональних, фізичних і психофізіологічних можливостей студентів [6]. Цю ж ідею підтримав Е.А. Астраханцев. Автор розробив методіку комплексного використання оздоровчого бігу й ритмічної гімнастики з оптимальним нормуванням навантажень за об'ємом та інтенсивністю [1].

Представлену в роботі В.Єрмакова концепцію диференційованого фізичного виховання, запропоновано як педагогічну інновацію у вигляді цілісної системи, що забезпечує процес формування соціо- і природного розвитку людської індивідуальності у сфері фізичної культури [8]. Розроблена автором педагогічна технологія процесу формування культури людини покликана забезпечити координацію двох генеральних напрямів виховання – мотиваційно-потребної орієнтації на фізичне самовиховання і природний розвиток рухових здібностей.

Схожий підхід до організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах обґрунтовано і в дисертаційному дослідженні Л. Лубишевої. Автор запропонувала створення у студентів нової системи уявлень про формування фізичної культури людини через два стратегічні напрями: формування знань, умінь і навичок фізичного самоудосконалення і включення студентів у реальну фізкультурно-спортивну діяльність [12].

Загальна теоретична концепція фізичної культури й загальні теоретико-методологічні підходи до формування гуманістично орієнтованої фізичної культури студентської молоді педагогічних спеціальностей нефізкультурного вищого навчального закладу обґрунтовується в дослідженнях В. Вучевої [4]. У дисертації Л. Граф теоретично розроблено й експериментально підтверджено зміст і форми організації взаємозв'язаної теоретичної і практичної підготовки студентів до самостійних занять фізичною культурою. Автор наголошує, що такий підхід організації фізичного виховання сприяє формуванню самостійності студентів, яка необхідна у виробничій і навчальній діяльності [5].

Не оминули науковці у своїх дослідженнях пізнавальну діяльність і мотиваційну сферу студентів. У концепції, розробленій В. Приходько у центрі уваги стоїть формування студента як діяча фізичної культури, який свідомо використовує її засоби, залежно від умов життя. Навчально-виховний процес спрямовується на формування у студента активної позиції до відбору та використання засобів фізичної культури із врахуванням його психофізичного стану й ситуацій життєдіяльності [14].

У дисертації Л. Додонової здійснено теоретико-методичний аналіз структур і механізмів впливу на активізацію пізнавальної діяльності студентів, залучення їх до соціально-активної діяльності під час навчання у виші. Автор розробив комплекс методичних прийомів, що цілеспрямовано активізують пізнавальну діяльність студентів [7]. У дисертаційному дослідженні В. Соколова запропоновано системний підхід до вивчення соціально-педагогічного механізму управління фізкультурною активністю студентів, виявлено специфічні особливості становлення і розвитку їх мотивації в галузі фізичної культури [16]. Праця А. Тараненко спрямована на створення цілісної структури фізкультурної освіти на базі експериментального дослідження мотиваційної сфери студентської молоді [17].

Отже науковці пропагують індивідуально-особистісний підхід в організації фізичного виховання студентів, для реалізації якого ми розробили індивідуально-диференційовані методики для оцінювання параметрів фізичного розвитку, рухової активності, фізичної і функціональної підготовленості, нормування фізичних навантажень студентів. Крім того, у низці досліджень акцент робиться на формування у студентів усвідомленого ставлення до фізичної культури та формування знань і вмінь самостійно добирати засоби та форми фізичного виховання для різних життєвих ситуацій.

Оскільки навчання у вишах передбачає професійну підготовку студентів важливого значення набуває їх професійно-прикладна фізична підготовка. Л. Пилипей зазначає, що в розумінні й використанні поняття «професійно-прикладна фізична підготовка» існують значні розбіжності й виникає багато нез'ясованих питань. Однак вчені оперують цим поняттям як науковою професійною категорією, продовжують і поглиблюють дослідження за різними спеціальностями, розробляють ефективні методи підготовки студентів [13].

Аналіз результатів наукових досліджень показав, що науковці досліджували зміст, методи та форми професійно-прикладної фізичної підготовки студентів (А. Дяченко, 1997; Н. Тонков, 1998; І. Ковачева, 2002; Л. Колокатова, 2002; А. Домашенко, 2003; В. Філінков, 2003), стан та перспективи оптимізації професійно-прикладної фізичної підготовки в навчальних закладах різних типів і рівнів акредитації (А. Драчук, 2001; В. Костюков, А. Каранкевич, 2004; А. Осіпцов, Т. Прістанська, А. Трададюк, 2006; О. Коломійцева, 2007), методики розвитку професійно важливих фізичних якостей майбутніх фахівців (Д. Єгорічев, 1992; В. Чергінець, 2004; Н. Альошев, 2007), психофізичну підготовку майбутніх фахівців (С. Халайджи, 2006; В. Чергінець, 2004; Н. Альошев, 2007).

Проаналізувавши схожість і відмінність професійних вимог до фахівців, Л. Пилипей систематизував напрями підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах згідно з вимогами до професійно-прикладної фізичної підготовки спеціалістів у 6 груп спеціальностей: інформаційно-логічна, комунікативна, творчо-образна, екстремальна, технічна, природничо-аграрна [13]. Професійну діяльність учителів трудового навчання автор зарахував до комунікативної групи, оскільки підготовка майбутніх учителів трудового навчання здійснюється в галузі знань 0101 – педагогічна освіта за напрямами підготовки 6.010104 – професійна освіта (Деревообробка) та 6.010104 – професійна освіта (Технологія виготовлення виробів легкої промисловості).

Науковці зазначають, що до недавнього часу професійно-прикладна фізична підготовка робітників і спеціалістів передбачала головним чином формування професійно важливих фізичних якостей і прикладних рухових умінь, необхідних працівникам в особливих умовах їх професійної діяльності, а також наголошують, що у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки успішно формується ще й великий комплекс психофізичних якостей, зокрема психічні й вольові якості [15]. На думку Е.Ф.Зеєра, підвищення вимог до психофізіологічної підготовки студентів, особливо до чуттєво-рухової діяльності (стійкості уваги, швидкості й точності її реакції та ін.) пов'язується із зміною місця й функціональної ролі людини у виробничому процесі, зміною структури трудових зусиль, а також тим, що сучасний спеціаліст високої кваліфікації керує не лише технікою, але й людьми. Відомо, що робота з людьми, керівництво ними втомлюють найбільше [11].

За результатами наукових досліджень визначено зовнішні та внутрішні причини неефективного функціонування системи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів. До зовнішніх причин належать такі: відсутність модернізованих навчальних планів, програм гуманізації, індивідуалізації, демократизації системи професійно-прикладної фізичної підготовки, невикористання комп'ютерних технологій, дезінтеграція всієї системи фізичного виховання, недостатня матеріальна база навчального процесу, авторитарний вплив викладачів. Внутрішні причини є пов'язаними зі станом здоров'я, мотиваційною сферою студентів, а також напруженістю навчального процесу, яка викликає негативні реакції організму й формує неприємні відчуття. Невраховання вказаного вище призводить до виснаження адаптаційної енергії студентів [19].

Отже, у змісті професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання необхідно враховувати не лише умови їх праці та специфіку трудових операцій, але й специфіку міжлюдських стосунків як у педагогічному, так і в учнівському колективах. Тому необхідно застосовувати засоби, методи й форми фізичного виховання, що сприяють формуванню у майбутніх учителів трудового навчання професійно важливих умінь та навичок, розвитку їх професійно важливих фізичних, психічних і вольових якостей.

Висновок. На підставі аналізу літературних джерел і власного досвіду викладання виявлено пріоритетність індивідуально-особистісного підходу в організації фізичного виховання студентів, формування в них усвідомленого ставлення до фізичної культури, знань і вмінь самостійно добирати фізичні вправи. У змісті професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання необхідно застосовувати засоби, методи і форми фізичного виховання, що сприяють формуванню професійно важливих умінь та навичок, розвитку професійно важливих фізичних, психічних і вольових якостей.

Перспективи подальших пошуків у цьому напрямку. Визначити специфіку умов праці, трудових операцій і міжлюдських стосунків майбутніх учителів трудового навчання та розробити методичні рекомендації щодо реалізації завдань професійно-прикладної фізичної підготовки на основі індивідуально-особистісного підходу в організації фізичного виховання студентів у вищих навчальних закладах.

Список літератури

1. *Астраханцев Е. А.* Дозированный бег и ритмическая гимнастика в комплексной программе оздоровительных занятий со студентками : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физ. воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физ. культуры» / Астраханцев Евгений Александрович ; ГЦОЛИФК. – М., 1991. – 22 с.
2. *Боднар І. Р.* Фізичне виховання студентів з низьким рівнем фізичної підготовленості : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : [спец.] 24.00.02 «Фіз. культура, фіз. виховання різних груп населення» / Боднар Іванна Романівна ; Волин. держ. ун-т. ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2000. – 16 с.
3. *Верушкин Н. Г.* Методы и средства управления физической подготовкой студентов технических ВУЗов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физ. воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физ. культуры» / Верушкин Николай Григорьевич ; ВНИИФК. – М., 1996. – 24 с.
4. *Вучева В. В.* Научно-методические основы формирования гуманистически ориентированной физической культуры студенток педагогических специальностей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физ. воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физ. культуры» / Вучева Вера Ваилиевна ; РГАФК. – М., 1998. – 23 с.
5. *Граф Л. В.* Содержание и организация самостоятельной деятельности студентов на занятиях по физической культуре : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физ. воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физ. культуры» / Граф Ларион Владимирович ; СПбГАФК им. П. Ф. Лесгафта. – СПб., 1993. – 22 с.
6. *Гудыма С. А.* Эффективность средств и методов развития выносливости студентов в учебном процессе по физическому воспитанию : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физ. воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физ. культуры» / Гудыма Степан Антонович ; ГЦОЛИФК. – М., 1991. – 23 с.
7. *Додонова Л. И.* Разработка комплекса методических приемов, активизирующих познавательную деятельность студентов вузов в процессе занятий физическим воспитанием : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физ. воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физ. культуры» / Додонова Людмила Игоревна ; МВШМ МВД РФ. – М., 1992. – 23 с.
8. *Ермаков В. А.* Теория и технология дифференцированного физического воспитания детей и учащейся молодежи : автореф. дис.... д-ра пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теория и

методика физ. воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физ. культуры» / Ермаков Вячеслав Александрович ; Тульский гос. пед. ун-т. – М., 1996. – 40 с.

9. *Зайнетдинов М. А.* Индивидуализация самостоятельной работы как фактор совершенствования процесса физического воспитания студентов основного учебного отделения нефтяных вузов : автореф. дис...канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физ. воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физ. культуры» / Зайнетдинов Марис Ахметович ; ГДОИФК им. П. Ф. Лесгафта. – СПб., 1993. – 25 с.

10. *Зайцев Г. К.* Валеолого-педагогические основы обеспечения здоровья человека в системе образования : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физ. воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физ. культуры» / Зайцев Георгий Кирович ; СПбГУ. – СПб., 1998. – 48 с.

11. *Зеер Э. Ф.* Психология профессий : учеб. пособ. / Э. Ф. Зеер. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Академический проспект ; Фонд «Мир», 2006. – 336 с.

12. *Лубышева Л. И.* Теоретико-методологические и организационные основы формирования физической культуры студентов : автореф. дис. ... д-ра пед. наук [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физ. воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физ. культуры» / Лубышева Людмила Ивановна ; ГЦОЛИФК. – М.: Б.и., 1992. – 58 с.

13. *Пилипей Л. П.* Професійно-прикладна фізична підготовка студентів : монографія / Л. П. Пилипей. – Суми : УАБС НБУ, 2009. – 312 с.

14. *Приходько В. В.* Педагогические основы физкультурного образования студентов (Опыт игрового проектирования и экспертизы) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физ. воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физ. культуры» / Приходько Владимир Васильевич ; ГЦОЛИФК. – М., 1992. – 47 с.

15. *Раєвський Р.* До проблеми кадрового забезпечення фізичного виховання студентської молоді / Р. Раєвський, С. Канішевський // Актуальні проблеми розвитку руху «Спорт для всіх» у контексті авторської інтеграції України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Т., 2004. – С. 335–337.

16. *Соколов В. А.* Сущность, структура и содержание социально-педагогических факторов, детерминирующих физкультурную активность студенческой молодежи. (в форме научного доклада) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физ. воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физ. культуры» / Соколов Виктор Алексеевич ; КГИФК. – К., 1991. – 51 с.

17. *Тараненко А. Ф.* Формирование мотивации к занятиям физическими упражнениями в зависимости от профессиональной ориентации : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физ. воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физ. культуры» / Тараненко Анатолий федорович ; МОГИФК. – Малаховка, 1992. – 23с.

18. *Тимошкин В. Н.* Структура двигательной активности студенток и ее совершенствование в процессе обучения в вузе : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физ. воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физ. культуры» / Тимошкин Владимир Николаевич ; ГЦОЛИФК. – М., 1993. – 24с.

19. *Філінков В. І.* Система професійно-прикладної фізичної підготовки фахівців машинобудівної промисловості : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : [спец.] 24.00.02 «Фіз. культура, фіз. виховання різних груп населення» / Філінков Володимир Ілліч ; Львів. держ. ун-т фіз. Культури – Л., 2003. – 24 с.